

Nebezpečná pseudověda

Proč tržní ekonomie není ekonomikou

Peter Joseph

Ze všech zkreslených realit, které vznikají v důsledku iracionálního myšlení a chování, jež nyní definuje takzvanou „moderní“ kulturu, není nic znepokojivějšího než uvědomění si, že náš dominantní způsob přežití – ekonomické přežití – je zakořeněn v tom, co může být nejnebezpečnější pseudovědou, jaká kdy byla vytvořena – *trh*.

Toto delirium je ohromující. Porucha je zřejmá. A upřímně řečeno, je to trapné. Lze jen doufat, že pokud existují mimozemští pozorovatelé, budou si od nás držet odstup – ne ze strachu, ale z nevíry v to, jak absurdní, sebedestruktivní a křehký se stal ekonomický operační systém lidstva.

Zajišťování samotného života jsme zorganizovali na základě rámce, který ignoruje fyzické podmínky přežití, ignoruje ekologické limity, odsunuje základní přírodní vědy na vedlejší kolej a nahrazuje rozumné hospodaření se zdroji vrstevnatou změť abstrakcí.

V podstatě se tento systém zabývá pouze jednou věcí – pohybem peněz a dynamikou směny. To je jeho hlavní problém. Nic jiného není strukturálně upřednostňováno. Nazývat to, co je v podstatě abstraktní účetní ideologií, „ekonomikou“ je nejen zavádějící – je to intelektuálně neobhajitelné.

Tržní ekonomika nezačíná Zemí. Nezačíná materiály, energií, konstrukčními omezeními, odpadem ani dlouhodobou životaschopností. Začíná *cenami* – symboly oddělenými od fyzické reality – a poté se pokouší o modernizaci světa, aby je ospravedlnila. Přitom systematicky vylučuje právě ty proměnné, které ve skutečnosti určují, zda společnost může přežít.

Udělejte toto:

Najděte skupinu dětí na základní škole – dětí, které ještě nebyly znečištěny tržně zakořeněnou ekonomickou teorií, mytologií obchodních škol nebo agresivními slogany ve prospěch „kapitalismu“ – a položte jim několik základních otázek:

Odkud se zdroje berou? Co se stane, když dojdou? Jak bychom je měli využívat, aby jich měl každý dostatek? Co bychom měli dělat s odpadem? Měli bychom navrhovat věci tak, by vydržely, nebo aby se daly vyhodit? Atd.

Téměř bez výjimky zjistíte, že tyto děti reagují odpověďmi zakořeněnými v intuici, rovnováze a fyzické realitě. Instinktivně chápou, že zdroje pocházejí ze Země, že jsou omezené, že slouží určitým účelům a že plýtvání je problém. Uvědomují si, že spolupráce

a efektivita jsou důležité. Chápou – bez formálního vzdělání – že moudré používání věcí, s rozvahou a vědeckým uvědoměním, je lepší než používání dalších věcí kvůli „růstu“. Intuitivně chápou, že ničení samotných podmínek pro přežití nedává smysl.

Jinými slovy, ekonomicky uvažují způsobem, který je podloženější, racionálnější a více v souladu s realitou než mnoho tržních ekonomů s doktorátem.

Nevysloveným, tabuizovaným faktem je toto: Skutečná ekonomika se zabývá ekologií, designem, recyklací, energetickými systémy, technickou organizací práce a materiálními omezeními fyzického světa. Je to disciplína zakořeněná v inženýrské logice a systémovém myšlení. Ptá se, jak lze omezené zdroje inteligentně alokovat tak, aby v průběhu času uspokojovaly lidské potřeby, aniž by byly podkopány ekologické základy, které v první řadě umožňují výrobu.

To, čemu dnes místo toho říkáme „ekonomika“ – *tržní ekonomie* – je pseudověda věnovaná téměř výhradně abstrakcím vrstveným na abstrakce, která se nezabývá skutečným zajišťováním, ale pohybem peněz uvnitř umělých tržních struktur.

Co vlastně znamená ekonomika

Slovo *ekonomika* pochází z řeckého *oikonomia* (*oikos* – dům, *nomos* – zákon), což znamená hospodaření s domácností. Nejedná se o metaforu, ale o funkční definici. Domácnost má omezené zdroje, omezenou pracovní kapacitu a neustálé potřeby. Dobré hospodaření znamená vyvažovat vstupy a výstupy, minimalizovat plýtvání a zajistit udržitelnost v průběhu času.

Žádná racionální domácnost nemotivuje své členy k nekonečné spotřebě jen proto, aby ospravedlnila pokračující výrobu. Žádná domácnost neměří úspěch rychlostí oběhu peněz mezi členy rodiny. Žádná domácnost neoslavuje růst sám o sobě, aniž by ignorovala vyčerpání, vyčerpání nebo kolaps.

A přesto je to přesně to, co moderní *tržní ekonomie* oslavuje na celospolečenské úrovni. Pravá ekonomika se musí potýkat se skutečnými fyzickými realitami výroby. Musí se ptát, odkud materiály pocházejí, jak se transformují, jaké energetické vstupy jsou potřeba, jaký odpad vzniká a jaké dlouhodobé důsledky tyto procesy mají. Musí se zabývat ekologií, protože veškerá výroba probíhá v ekologických systémech. To je základ každého poctivého ekonomického výpočtu. Musí se zabývat designem, protože efektivita, trvanlivost a opětovné použití jsou mnohem důležitější než objem prodeje. A musí se zabývat prací, protože lidské úsilí je konečné – a stále více nahraditelné automatizací.

Jinými slovy, ekonomika je neoddělitelná od inženýrství a systémových věd. Jako legitimní disciplína může existovat pouze tehdy, je-li založena na vlastnostech reálného, materiálního světa a zohledňuje systémové interakce, efekty zpětné vazby a dlouhodobé výsledky, nikoli krátkodobé peněžní toky.

A teď si vezměte jakoukoli standardní učebnici ekonomie zadanou vysokoškolským studentům.

Vidíte část o přirozené míře obnovy deštných pralesů v kontextu těžby dřeva? Vidíte systémovou analýzu toho, jak kácení stromů mění chemii půdy, vodní cykly, regionální klimatickou stabilitu a vzájemnou závislost druhů? Vidíte zkoumání toho, jak ztráta biodiverzity ovlivňuje potravinovou bezpečnost lidí, zranitelnost vůči nemocem nebo dlouhodobé přežití?

Ne – nevidíte.

Místo toho v Ekonomii 101 najdete jen šum – vrstvené abstrakce o křivkách nabídky a poptávky, imaginární rovnováhy, racionální aktéry, cenové signály a mýty o efektivitě, to vše odtržené od fyzické reality. Budete číst rovnice, které se nikdy nezmiňují o energii, modely, které ignorují odpad, a grafy, které předstírají, že ekosystémy jsou volitelné proměnné. Naučíte se věřit, že ceny nějakým způsobem kódují všechny relevantní informace, i když se reálný svět pod matematickými křivkami chřadne.

Toto není studium ekonomiky. Je to studium chování trhu za umělých omezení, prezentovaných jako univerzální pravda. A čím více si člověk tuto abstrakci osvojuje, tím méně je schopen pochopit, jak skutečné ekonomiky fungují – nebo selhávají.

Proto se *tržní ekonomie* může učit po celá desetiletí a zároveň zůstat slepá vůči kolapsu. Nedívá se na svět. Dívá se na své vlastní symboly – a nazývá to vědou.

Není to žádná věda.

Fatální zúžení disciplíny

Je těžké přesně určit, kdy se všechno stalo tak absurdním, ale někde v průběhu času prošla ekonomika hlubokým intelektuálním zúžením. Politická ekonomie – studium výroby, distribuce a sociální organizace – byla postupně nahrazena *teorií trhu*, která redefinovala ekonomiku jako pouhý soubor cenově zprostředkovaných směn mezi abstraktními aktéry.

Toto zúžení se skrývalo za jedním z nejklamnějších atributů, které kdy byly trhům přisuzovány – „svobodou“.

Ach ano – svoboda. Svoboda od materiálních omezení. Svoboda od ekologické odpovědnosti. Svoboda od pochopení toho, jak skutečný svět funguje.

V tomto přeformulování byly biofyzikální limity z ekonomických kalkulací vyloučeny, s výjimkou abstraktní formy „vzácnosti“, která je zakotvena v nechvalně známé rovnici *nabídky a poptávky*. V praxi tato rovnice funguje slepě. *Nabídka* je redukována na to, co

existuje po výrobě, bez ohledu na ekologické náklady. *Poptávka* je redukována na kupní sílu spíše než na skutečnou lidskou potřebu.

Téměř miliarda lidí dnes trpí nedostatečnou výživou, přesto nemají žádný vliv na křivky *poptávky*, protože jim chybí peníze. Jejich potřeby jsou ekonomicky neviditelné. Už jen to samo o sobě odhaluje morální a analytický úpadek tohoto rámce.

Stejně tak se s energií začalo zacházet jako s externím vstupem, nikoli jako s klíčovým omezením. Poškození životního prostředí bylo označeno jako *externalita* – termín, který sám o sobě odhaluje problém. Kvalita designu, trvanlivost a snižování odpadu se staly irelevantními, dokud se zboží dalo prodat. Lidské potřeby byly zploštěny do *preferencí*. *Sociální stabilita* byla zredukována na *statistiky zaměstnanosti*.

Samotný trh byl povýšen do téměř mystické podoby, vylíčen jako samoopravující se, informačně zpracovávající entita schopná optimalizovat výsledky pouze prostřednictvím *cenových signálů*. Tato víra přetrvává navzdory drtivým důkazům o opaku.

Ceny neodrážejí ekologické náklady. Nezohledňují dlouhodobé škody. Nesignalizují systémové riziko. Neoptimalizují lidský blahobyt. Odrážejí pouze to, co lze zaplatit v rámci stávajících mocenských struktur.

Nebezpečná pseudověda

Věda musí splňovat určitá kritéria. Musí být empiricky podložena. Její předpoklady musí být ověřitelné. Její modely musí být falzifikovatelné. Její předpovědi musí smysluplně odpovídat realitě. *Tržní ekonomie* selhává ve všech ohledech.

Její základní předpoklady – racionální aktéři, efektivní trhy, rovnovážné tendence – jsou prokazatelně chybné, přesto přetrvávají, protože modely na nich postavené jsou vnitřně konzistentní. To je charakteristickým znakem pseudovědy – koherence v uzavřeném systému, odděleném od empirické reality.

Když tržní modely selžou v předpovídání krizí, recesí, environmentálních kolapsů nebo nerovností, selhání se nikdy nepřipisuje samotnému modelu. Místo toho se vina přesouvá na „exogenní šoky“, špatnou politiku nebo nedostatečnou tržní svobodu. Teorie se nikdy nemýlí; realita prostě nespolečně pracovala.

Ještě horší je, že *tržní ekonomie* běžně zachází se svými vlastními abstrakcemi jako s přírodními zákony. Křivky nabídky a poptávky jsou prezentovány jako neměnné rysy lidského chování, nikoli jako artefakty specifického institucionálního rámce. Toto spojování konstruovaných systémů s přírodními jevy je hluboce nevědecké.

Tržní ekonomie ve skutečnosti nestuduje *ekonomiku*, ale chování peněz v rámci určitého souboru pravidel. To může být užitečné pro obchodníky, investory a finančníky – ale neříká nám to téměř nic o tom, jak inteligentně organizovat výrobu v konečném světě.

Kult růstu

Jak jsem již dříve obšírně hovořil, pravděpodobně nejnebezpečnějším zmatkem v moderním myšlení je ztotožňování peněz s ekonomickým zdravím. Hrubý domácí produkt například měří celkovou peněžní hodnotu transakcí v zemi. Nerozlišuje mezi konstruktivní a destruktivní činností. Lesní požár, který ničí domy a infrastrukturu, následovaný rekonstrukcí, zvyšuje HDP. Zdravotnická krize způsobená znečištěním zvyšuje HDP. Plánované zastarávání zvyšuje HDP.

Podle této logiky je neúspěch úspěchem, dokud generuje výdaje.

Peníze, které se rychleji pohybují, jsou považovány za prosperitu. Ale peníze nejsou jídlo. Není to bydlení. Není to čistá voda ani dýchatelný vzduch. Je to účetní systém – symbolický prostředek směny, který nám nic neříká o tom, zda jsou skutečné lidské potřeby uspokojovány efektivně nebo udržitelně.

Ekonomika může finančně růst, ale zároveň materiálně propadat. *Tržní ekonomie* nemá žádný mechanismus, jak tento rozpor smysluplně řešit, protože neměří, na čem záleží.

Tržní systémy jsou strukturálně závislé na růstu. Nejde o kulturní preferenci, ale o matematickou nutnost. Tvorba peněz založená na *dluhu*, požadavky na *zisk* a závislost na zaměstnanosti vyžadují neustálou expanzi. Bez růstu se systém smršťuje – a smršťování je považováno za selhání bez ohledu na to, zda jsou již uspokojeny materiální potřeby. Tento imperativ růstu přímo odporuje ekologické realitě.

Žádný fyzický systém neroste donekonečna. Každý ekosystém funguje v rámci svých limitů a usiluje o dynamickou rovnováhu spíše než o nekonečnou expanzi. *Tržní ideologie* však vnímá rovnováhu jako stagnaci a udržitelnost jako neefektivitu.

Na úrovni domácností by tato logika byla považována za šílenou. Nikdo nevěří, že úspěšná rodina je ta, která každý rok zdvojnásobuje svou spotřebu, vyčerpává své zdroje a produkuje nekonečné množství odpadu jen proto, aby všechny „zaměstnala“.

Ale na makroúrovni je toto šílenství normalizováno, institucionalizováno a obhajováno ekonomy, kteří se jen zřídka konfrontují s jeho ekologickou nemožností.

Z hlediska *systémové vědy* se jedná o *konflikt rekurze*. Pravidla řídící makrosystém přímo porušují omezení, která platí na všech nižších úrovních organizace. Domácnost, komunita, ekosystém – to vše vyžaduje rovnováhu, zpětnou vazbu a omezení, aby zůstalo životaschopné. Větší ekonomický systém je však navržen tak, aby tato stejná omezení překonával a požadoval neustálou expanzi bez ohledu na materiální limity.

Systém, který nedokáže aplikovat svou vlastní logiku přežití napříč úrovněmi, není adaptivní – je patologický. Když makrovrstva vynucuje chování, které by zničilo mikrovrstvy, kolaps není náhoda, ale očekávaný výsledek. Růst za takových podmínek není známkou zdraví, ale systémové nestability – pozitivní zpětné vazby urychlující selhání.

To, co *trhy* nazývají „úspěchem“, je z ekologického hlediska překročení limitu. A překročení limitu nekončí rovnováhou. Končí korekcí.

Odbornost bez obsahu

Protože se *tržní ekonomie* zaměřuje téměř výhradně na finanční abstrakci, jsou její praktikanti naprosto nekvalifikovaní k řešení problémů reálného světa.

Klimatická změna? Reakcí jsou trhy s uhlíkem a cenové mechanismy, které ničení spíše komodifikují, než aby ho eliminovaly. Automatizace a vysídlování pracovních sil? Vytváření nových pracovních míst, bez ohledu na to, zda jsou nezbytná nebo smysluplná. Vyčerpávání zdrojů? Zvyšování cen a nechat nedostatek „signalizovat“ úpravy poté, co jsou škody napáchány.

Každý problém je filtrován stejnou optikou – jak se to dá zpeněžit?

Skutečná odbornost v ekonomice by vyžadovala pochopení materiálových toků, energetických omezení, optimalizace návrhu, zpětné vazby systémů a ekologických prahů. Vyžadovala by spolupráci s inženýry, ekology a systémovými vědci. Tržní ekonomové jsou v některé z těchto oblastí jen zřídka vzděláváni.

Mohou být experty na „trhy“ – ale ne na ekonomiky.

Ekonomie jako inženýrství

Pokud se zbavíme ideologie a vrátíme se k základním principům, ekonomie se stane něčím mnohem praktičtějším – a mnohem poctivějším.

Skutečné otázky jsou jednoduché:

Co lidé potřebují k dobrému životu?

Jaké zdroje jsou k dispozici?

Jaké jsou nejúčinnější způsoby, jak tyto zdroje přeměnit na použitelné zboží a služby?

Jaké jsou ekologické náklady těchto procesů?

Jak lze minimalizovat nebo eliminovat odpad?

Jak lze snížit spotřebu práce pomocí inteligentního designu a automatizace?

To jsou technické otázky. Nevyžadují *cenové signály*. Vyžadují data, návrh, zpětnou vazbu a koordinaci. Vyžadují systémy, které optimalizují výsledky spíše než *zisky*.

Takto navržená ekonomika by upřednostňovala trvanlivost před prodejem, přístup před vlastnictvím a rovnováhu před růstem. Technologie by považovala za prostředek ke snižování počtu pracovních sil, nikoli za prostředek k vytváření umělých pracovních míst. Úspěch by měřila kvalitou života a ekologickou stabilitou, nikoli objemem transakcí.

Proč iluze přetrvává

Tržní ekonomika přetrvává ne proto, že funguje, ale proto, že legitimizuje stávající mocenské struktury. Poskytuje intelektuální krytí pro nerovnost, ničení životního prostředí a neefektivitu tím, že je definuje jako nevyhnutelné důsledky „přirozených“ tržních sil. Abstraktní modely chrání skutečné zájmy. Odvádějí odpovědnost. Umožňují, aby se systémové selhání považovalo spíše za nešťastné než za záměrné.

Ve skutečnosti je mocenský systém, který trhy vytvářejí, pravděpodobně ještě horší než tzv. „příkazové“ ekonomiky bývalého SSSR a dalších zemí, podle nichž by trhy měly být v protikladu. Trhy produkují rigidní, konstantní mocenské hierarchie.

Skutečná ekonomika – zakotvená ve fyzické realitě – by vyžadovala systémovou změnu. Donutila by nás konfrontovat se s iracionalitou ziskově orientované výroby, s nadbytečností velkého množství práce a s neslučitelností nekonečného růstu s omezenou planetou. Také by ukončila mocenskou strukturu, která je nejen tyranská vůči samotné lidské společnosti, ale tyranská vůči celému ekosystému, díky kterému jsme jako druh přežili.

Proto se jí klade odpor. Vítězi tržní hry jsou ti, kteří jsou u moci, a ti jsou mimochodem téměř vždy sociopati.

Pojmenování problému

Takže znovu: Tržní ekonomie není ekonomika. Je to systém víry o pohybu peněz maskovaný jako věda. Zabývá se symboly místo systémy. Diskutuje o *cenách*, zatímco ignoruje fyziku. Abstrakci považuje za realitu a realitu za externalitu.

Dokud znovu nepochopíme smysl ekonomiky, budeme i nadále špatně hospodařit se samotnými základy lidského přežití až do našeho zániku.

Pokud vaše „ekonomie“ nedokáže vysvětlit ekologii, odpad, energii a efektivitu designu, není to věda.

Je to ideologie a náboženství zakořeněné v moci.

A čím déle budeme předstírat opak, tím vyšší budou náklady. V tomto ohledu lidi povzbuzuji, aby se o Integrálu dozvěděli více, protože musíme někde začít – vybudovat metodu pro skutečné ekonomické výpočty a organizaci.